חג השבועות ב

א. אודות כריתת הברית בשעת מ"ת, איתא בגמ'[1] שאבותינו „לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם (קרבן) . . מילה דכתיב[2] כי מולים היו כל העם היוצאים . . הרצאת דמים דכתיב[3] וישלח את נערי בני ישראל . . טבילה מנלן דכתיב[4] ויקח משה את הדם[5] ויזרק על העם ואין הזאה בלא טבילה".

והנה הפסוקים „וישלח את נערי בני ישראל . . ויקח משה את הדם גו'" נאמרו בס"פ משפטים, ופליגי תנאים במכילתא[6] בזמנה של פרשה זו: לפי הת"ק הי' כ"ז בחמישי בסיון, שאז בנה משה מזבח והקריב הקרבנות וזרק ה־דמים כו' (וכן מובא בש"ס במס' שבת[7], וכ"כ רש"י בפירושו על התורה[8]); אבל „ר' יוסי ברבי יהודה אומר בו ביום נעשו כל המעשים", שבפשטות „בו ביום" היינו ביום דמתן תורה.

[ברמב"ן עה"ת[9] פי' דברי ר' יוסי ב"ר יהודה „בו ביום נעשו כל המעשים" — „כלומר בו ביום לאחר מתן תורה", היינו בשביעי בסיון (וזהו לשיטתו (וכ"כ בעוד מפרשים[10]) שהפרשיות (דיתרו ומשפטים) נאמרו על הסדר, והדינים דפ' משפטים נאמרו ביום מ"ת אחרי עשה"ד, ובו ביום אמרו ישראל „כל אשר דבר ה' נעשה"[11], וביום המחרת (בשביעי בסיון) — „וישכם[12] (משה) בבקר ויבן מזבח גו' ויזבחו גו' ויקח ספר הברית גו' ויאמרו גו' נעשה ונשמע ויקח משה את הדם ויזרוק על העם גו'").

אבל במדרש לקח טוב[13] מפורש שה־דיעה ד„כל אלו המעשים בו ביום נעשו", היינו בבוקר יום מ"ת קודם עשרת הדב־רות[14], וכן היא פשטות הפירוש של דברי ר' יוסי „בו ביום נעשו", שמשמעו

---

1) כריתות ט, ע"א (וראה יבמות מו, א־ב). רמב"ם הל' איסורי ביאה רפי"ג. רש"י עה"ת משפטים כד, ו.

2) יהושע (ה, ה). — „א"נ מהכא (יחזקאל טז, ו) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך גו'" (כריתות שם). וברמב"ם שם „מילה היתה במצרים שנאמר (בא יב, מח) וכל ערל לא יאכל בו" (וראה גם פיה"מ שלו בהקדמה לסדר קדשים). וכבר שקו"ט במעשה רוקח לרמב"ם שם (ועוד) בטעם שלא הביא הרמב"ם הכתוב שהובא בש"ס. ואכ"מ.

3) משפטים כד, ה.

4) שם, ח. — וכ"ה מסקנת הגמ' יבמות שם (ע"ב). וברמב"ם שם „שנאמר (יתרו יט, י. וראה רמב"ן שם) וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם", כהקס"ד בגמ' שם. וראה ב"ח לטיו"ד ר"ס רסח (וב־עוד מפרשים), שכוונת הגמ' היא רק שאין להוכיח מכתוב זה שהכוונה לטבילה (כי דלמא משום נקיות היתה), אבל למסקנא שהיתה טבילה (כי אין הזאה בלא טבילה), הרי זו כוונת הכתוב „וכבסו", לענין הטבילה. וראה לקמן הערה 15.

5) כ"ה בשטמ"ק (כבקרא). ובגמ' לפנינו „חצי הדם" (כל' הכתוב שם, ו).

6) יתרו יט, י.

7) פח, א. וראה גם חגיגה ו, א וברש"י שם ד"ה ישנה (ותוד"ה ר"ע — שם ע"ב).

8) משפטים כד, ד. וראה גם רש"י יתרו יט, א.

9) משפטים שם, א. וראה גם פי' „זה ינחמנו" למכילתא על אתר.

10) ראב"ע (שם ויתרו כ, כא), רשב"ם, אברבנאל ועוד משפטים שם. וראה גם תיב"ע שם.

11) משפטים שם, ג.

12) שם, ד ואילך.

13) יתרו יט, י. ע"ש באורך. — וראה תו"ש משפטים שם במילואים סכ"ז.

14) כ"ה בלקח טוב שם. וראה מרכבת המשנה על המכילתא שם. ואכ"מ.

ביום הידוע (והרי לא נזכר בכל ההמשך דדברי המכילתא שם — היום שלאחרי מ"ת).

ולכאורה דיעה זו, שטבילת בנ"י (והרצאת דמים) היתה „בו ביום" דמ"ת[15], דורשת ביאור — כיצד הותרו ישראל לטבול*[15] לשם גירות ביום זה, והרי אחז"ל (במס' שבת[16]) של„כולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל", והלכה פסוקה ברמב"ם[17] ושו"ע[18] שאין מטבילין גר בשבת[19] (וכבר נצטוו על שבת ב־מרה[20] או באלוש[21])?

[מצינו במפרשי המכילתא[22] שהקשו (על דברי ר' יוסי ב"ר יהודה) איך (בנה מזבח ו)הקריב קרבנות בשבת? ותירצו דריבר"י ס"ל דעולות תמיד היו ותמיד דוחה שבת[23]. אבל צ"ע בנוגע (לבנית מזבח[24] ו)לטבילת (גירות) בני ישראל, ש־אין זה ענין קרבן ציבור].

בפשטות י"ל שר' יוסי ב"ר יהודה (ב־מכילתא) אזיל לשיטת המכילתא (במ"א[25]) ששש בסיון חל בשני בשבת (וכן מפו־רש בפרקי דר"א[26] שמ"ת הי' ביום ששי בשבת) — ולא כשיטת הש"ס (דלכו"ע בשבת ניתנה תורה). אבל במדרש לקח טוב שם[13] מפורש „שבת קבלו עשרת הדברות . . והשכים משה בבקר ובנה מזבח כו' שלא קיבלו ישראל את התורה אלא ע"י טבילה והזאה . . וכל אלו ה־מעשים בו ביום נעשו", הרי מפורש ש־„כל אלו המעשים" נעשו ביום השבת[27].

---

15) דכיון שהטבילה היתה „כדי לקבל הזאה" (תוד"ה דאין הזאה — יבמות שם), מסתבר שהיתה בסמיכות להזאה [משא"כ לפמ"ש הרמב"ם (בנ"ל הערה 4) שגלמד מ„וקדשתם גו' וכבסו גו'", שזה הי' ביום ד' וביום ה' (מכילתא יתרו שם) — לא היתה הטבילה בשבת*].

ובכל אופן, גם את"ל שהטבילה היתה לפנ"ז, סו"ס נכנסו לברית ב„אותו יום" שאז הי"ת „הרצאת דמ"" (ובתוס' שם — ע"י „הזאה". ע"ש), ויש בזה משום „תיקוני גברא" (ראה לקמן סעיף ב).

*15) להעיר מחי' חת"ס לשבת פו, א (ד"ה ומסוגיא זו).

16) פו, סע"ב. וראה סדר עולם ספ"ה.

17) הל' איסו"ב שם ה"ו (וראה לקמן בפנים ריש ס"ב).

18) יו"ד סרס"ח ס"ד.

19) כדעת ר' יוסי ביבמות שם (מו, ב).

בב"ח לטיו"ד שם (ד"ה וכל עניניו קרוב לסופו) תמה על הרי"ף ורא"ש וטור, שהשמיטו דין איסור טבילת גר בשבת, וכ' שס"ל שאין בזה משום תיקוני גברא כיון ד„נראה במיקר" (כהא דביצה יח, סע"א לענין טבילה מטומאה. ולא ס"ל כחילוק התוס' ד"ה תקוני ביבמות שם), ומסיים שכ"כ בסמ"ג בשם בה"ג שמותר לכתחילה להטביל גר בשבת.

אבל עצ"ע לפי פסק הרמב"ם והשו"ע, כבפנים.

20) שבת פז, ריש ע"ב. ירושלמי ביצה פ"ב ה"א. רש"י בשלח טו, כה. משפטים כד, ג. ואתחנן ה, יב.

21) ירושלמי ביצה שם. סדר עולם פ"ה. ועוד.

22) מרכבת המשנה על מכילתא יתרו שם, י. וראה תו"ש שצויין בהערה 13.

23) ובתו"ש שם מוסיף שהקרבנות היו בגדר קרבן ציבור (שזמנו קבוע). ע"ש. ולהעיר מלשון הרמב"ם שם ה"ג „וקרבן שנאמר . . ויעלו עולות על ידי כל ישראל הקריבום".

24) וראה תו"ש שם הטעם שהותר לבנות מזבח בשבת.

25) בשלח טז, א. — וראה גם שבת פז, סע"א.

26) רפמ"ו. וראה שם פמ"א וברד"ל שם (אות לה).

27) ולהעיר ממדרש לקח טוב בפסוק שלאחז"ז (יט, יא), שמעתיק ל' המכילתא (שם) „זה יום ששי

---

*) לכאורה י"ל שהרמב"ם ס"ל להלכה שה־פרשה דס"פ משפטים, נאמרה לאחרי מ"ת (כפשטות הכתובים. וראה אברבנאל שם דכ"ה שיטת חכמי ה־ספרדים), ואז הי' (הרצאת הדם ו)גמר הגירות (וראה לקמן ס"ה). אבל בפיה"מ (שצוין לעיל הערה 2), ש(גם) הקרבן הי' קודם מ"ת. וראה פי' ר"א בן הרמב"ם משפטים שם. ואכ"מ.

ב. והנה לכאורה יש לתרץ, כי האיסור דטבילת גר ביום השבת אינו אלא שבות דרבנן – כי שני טעמים נאמרו באיסור טבילת גירות בשבת: א) בגמ'[28] איתא משום ד"תקוני גברא בשבת לא מתקנינן", ב) ברמב"ם[29] כתב ד"הואיל והדבר (טבילת גר) צריך בית דין[30] אין מטבילין אותו בשבת" – ושני הטעמים (תקוני גברא ואיסור לדון בשבת) הם איסורי שבות מדרבנן[31].

אבל עדיין יש דוחק בדבר, כי לא מסתבר לומר, שכניסת ישראל לברית תהי' ע"י מעשה (הפכי)[32] שיש בו סרך איסור, איזה שהוא (אפילו איסור שבות), שהרי זה כמו דבר והיפוכו.

[ואע"פ שהמדובר באיסור שאינו אלא גזירה דרבנן – הרי אמרו חז"ל[33] "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה . . אפילו עירובי תבשילין" ("שאינו . . אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן"[34]), ובפרש"י עה"ת[35] שאברהם הי' נזהר גם ב"שבות לשבת" ומזה מובן, שעצם מעשה השבות (גם קודם גזירה זו, קודם מ"ת) יש בו גנאי (סרך איסור?)][35*].

וביותר יוקשה לפמ"ש במפרשים[36], שלפי הדיעה[37] שמילה בשבת אסורה מ־פני המלאכה ד"תיקון כלי" (מכה ב־פטיש[38]), כיון שע"י המילה "נעשה הילד ישראל שלם" – גם טבילת גר בשבת אסורה מה"ת, שלפ"ז נמצא, שטבילת בנ"י אז לשם גירות[39] הי' בה מלאכה דאורייתא[40].

ג. ויש לומר בזה, בהקדם מה שיש

שבו ניתנה התורה (ומוסיף) ביום השבת", ומשמע קצת שמפרש כן במכילתא שם.

28) יבמות מו, ב. וראה תוד"ה תקוני שם (וראה הערה 19).

29) הל' איסו"ב שם ה"ו. וכ"ה בשו"ע יו"ד שם ס"ד [אלא שבט"ז שם (סקי"א) מפרש שאין כוונת הרמב"ם לטעם שני, אלא לבאר למה לא אמרינן ד־"נראה כמיקר", ע"ד דברי התוס' שבהערה ה־קודמת].

30) יבמות שם בסוף העמוד.

וזה שייך גם קודם מ"ת – ראה משנה ר"ה (כה, א) "וב"ד שעמד מימות משה . . שנאמר (משפטים שם (כד, ט) – בהמשך לזריקת הדם על העם) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל".

31) ראה ריטב"א יבמות שם (וכן מובן מתוד"ה תקוני שם) – לענין "תקוני גברא". וראה משנה ביצה (לו, ב) האיסור לדון בשבת. וראה גם ב"ח (שצויין בהערה 19) בעניננו.

32) ובפרט שזוהי גירות דכל עם ישראל, ומגירות זו למדין לגירות דכל הדורות (ראה הציונים בהערה 1). ולהעיר מסברת המפרשים (גליוני הש"ס (להר"י ענגל) לשבת כא, ב. ועוד), ש"חינוך" צ"ל בטהרה גמורה לא בדחיית טומאה כו' (ומביא שם כמה דוגמאות לזה).

33) יומא כח, ב (משנה סוף קידושין).

34) רש"י יומא שם.

35) תולדות כו, ה.

*35) להעיר מחי' חת"ס שם, דלדעת הסמ"ג דמרע"ה גזר על הזאה בשבת, גם הא דאין מטבילין גר בשבת הוא בכלל זה. ע"ש.

36) כתונת פסים על נמוק"י יבמות שם.

37) תרומת הדשן (שו"ת סי' רסה) בדעת רש"י (שבת קו, א ד"ה מה לי). ע"ש. והוא דלא כמסקנת המנ"ח במוסך השבת אות כז.

38) ראה מנ"ח שם.

39) משא"כ בטבילה מטומאה. ולהעיר מתו"י יבמות שם (בסוף הע') דהכא הוי "תיקון גדול . . שבא על ידי כן לתורת יהדות". ועד"ז הוא בריטב"א שם.

40) ואולי י"ל שבמרה לא נאמרו כל איסורי שבת (ראה שבת שם, שלחד דיעה אתחומין לא איפקוד במרה), ועדיין לא נצטוו על מלאכת תיקון כלי.

[ועפ"ז יש ליישב בפשיטות גם קושיית המפרשים הנ"ל איך בנה מזבח והקריב קרבנות בשבת דמ"ת – דיש לומר, שעדיין לא נצטוו על מלאכת הבנין ואיסור שחיטה כו'].

לדייק במאמר חז"ל שהכניסה לברית היא „במילה וטבילה והרצאת דם", שלכ־אורה אמאי לא מנו גם קבלת מצוות, שהיא ענין עיקרי בגירות, ואדרבה, זהו עיקר הגירות, כמו שנפסק להלכה ב־שו"ע[41] שאם לא היתה קבלת מצוות בפני שלשה (וביום) מעכבת (משא"כ הטבילה, שלכמה דיעות[42] אינה מעכבת אם לא היתה בפני ג').

אך הביאור בזה — פשוט: קבלת מצוות אינה (רק) א' מהדברים המכניסים את האדם לברית, אלא היא היא (חלק מ)הברית עצמה, וכדיוק לשון הרמב"ם[43] „בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית . . וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה ו־הרצאת קרבן". הרי, שהענין ד„יקבל עליו עול תורה" הוא חלק מהרצון „להכנס לברית".

ומזה מובן בפשטות למה לא נמנית קבלת מצוות בין תנאי הגירות, כי כש־אין קבלת מצוות, אין זה חסרון בתנאי הגירות, אלא אין כאן גירות[44], ורק לאחר שרוצה „להכנס ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה" יש חלות הגירות במילה וטבילה[45], משא"כ אם לא הקדים קבלת עול תורה ומצוות, אין כאן מעשה גירות.

ועפ"ז יש לומר, שחלוקה הגירות דבני ישראל בעת מ"ת מגירות שלאחרי מ"ת: לאחרי מ"ת, שג' הדברים באים לאחרי קבלת מצוות, הרי הם מכניסים אותו בפועל לברית ועושים אותו גר: משא"כ בגירות בנ"י במתן תורה, שקודם מ"ת (אמירת עשה"ד) עדיין לא היתה אצלם קבלת מצוות [דאף שאמרו „כל אשר דבר ה' נעשה . . נעשה ונשמע"[46], אין אמירה זו נחשבת כמעשה קבלת מצוות לענין המצוות שלאחרי מ"ת, כד־לקמן סעיף ד] — הרי ע"י טבילתם ו־הרצאת הדמים עדיין לא נכנסו לברית בפועל, ולא נגמרה גירותם עד אמירת עשה"ד, שאז היתה קבלת מצוות שלהם (כדלקמן ס"ה).

[ומה שאמרו חז"ל שאבותינו „לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והר־צאת דם", אין הכוונה בזה, שתיכף ל־אחרי עשיית ג' דברים הללו נכנסו לברית, אלא שבשביל כניסתם לברית היו צריכים לג' דברים אלה (ובלעדם לא היתה קבלת מצוות שלהם מועלת להכנס לברית), ולכן למדין מזה לדורות ש„לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים"[47]: אבל הגירות אז וכניסה לברית בפועל נעשתה בעת מ"ת גופא].

וזהו גם הטעם שלא הי' אז איסור לטבול ביום השבת לשם גירות — דרק בגירות שלאחרי מ"ת, כשהטבילה גומרת

---

41) טושו"ע יו"ד שם ס"ג. וראה ט"ז שם (סק"ט) „שזהו גוף הדבר". וראה לקמן בפנים.

42) ראה ב' הדיעות בטושו"ע שם.

43) הל' איסו"ב רפי"ג ושם ה"ד.

44) וראה שו"ת חמדת שלמה חיו"ד סכ"ט אות כא ואילך (צויין בפתחי תשובה ביו"ד שם סק"ט), דרק הודעת (שכר) המצות ועונשן אינה מעכבת בדיעבד (ראה רמב"ם שם הי"ז. שו"ע שם סי"ב. ועוד), אבל קבלת מצות מעכבת. ע"ש באורך.

[וכבר האריכו בגדר גר קטן שמטבילין אותו על דעת ב"ד (כתובות יא, א. וראה ריטב"א ושיטה ישנה (בשטמ"ק) שם). ואכ"מ].

45) ראה נ"כ הטושו"ע יו"ד שם (בדין אם טבילה בלילה פסולה בדיעבד) — דקבלת מצות נחשבת התחלת דין (כי זהו „גוף הדבר" — ט"ז שם), וטבילה — „גמר דין".

46) יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. שם, ז.

47) ל' הגמ' כריתות שם.

הגירות ועל ידה נכנסים בפועל לברית, נאסרה משום „תקוני גברא"[48]; משא"כ בטבילת ישראל קודם מ"ת, שלא נגמרה הגירות על ידה, אין לאסור טבילה זו בשבת משום „תקוני גברא".

וגם טעם הרמב"ם (הנ"ל ס"ב) — שאין מטבילין גר בשבת כי „הדבר צריך ב"ד" — אינו שייך בגירות בנ"י בעת מ"ת. כי רק בגירות שלאחרי מ"ת, כשהמילה וטבילה כו' באות לאחרי קבלת מצוות והן פועלות הגירות וגומרות אותה, ה"ה בגדר „משפט" שצריך ב"ד; משא"כ ב־גירות בנ"י במ"ת, כיון שע"י הטבילה (והרצאת דמים) עדיין לא היתה חלות הגירות, אין הטבילה (והרצאת דמים) בגדר „משפט" שצריך ב"ד[49].

ד. הסברת הענין:

בפירוש הכתוב[50] „ויספר (משה) לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", כתב רש"י (ע"פ המכילתא[51]) דקאי על מצות פרישה ו־הגבלה, ז' מצות שנצטוו בני נח, ומצות שניתנו במרה (שבת כבוד אב ואם פרה אדומה ודינין[52]), ועד"ז בפסוק[53] „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", פרש"י ש„ספר הברית" היינו „מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטו במרה".

והנה קבלת ז' מצוות בני נח בודאי אינה בגדר קבלת מצות דישראל (תרי"ג מצוות), ואפילו קבלת מצוות שנצטוו במרה צ"ע אם די' להחשב קבלת מצוות. כי אע"פ שאין צריכים להודיע לגר כל תרי"ג מצוות (ודי להודיעו „עיקרי"[54] הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עבודה זרה . . מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות") — הרי חייב לקבל עליו כל מצוות התורה; דאם קיבל עליו כל התורה כולה חוץ מדבר א' אינו גר[55] — וא"כ גם במרה בקבלת מצות שנצטוו במרה אין כאן קבלת כל התורה. ועצ"ע.

ונראה לומר, שגם לפי פשטות סוגיית הגמ'[56] שאמירת נעשה ונשמע היתה קב־לת כל התורה כולה (שקבלו אותה קודם ששמעו אותה, הקדמת נעשה לנשמע) — א"א להחשיב אמירה זו שקודם מ"ת גדר של קבלת מצוות (הנצרך לגירות).

ובהקדם הטעם לסדר קבלת גירות לדורות, שצריכים להודיע אותו „מקצת

---

48) ויש להוסיף, שגם להדיעות שאין הסדר (דמילה לפני טבילה) מעכב — מ"מ מובן, שגם הטבילה שלפני המילה (שאז אינה גומרת הגירות) אסורה בשבת, כיון שלכתחילה צ"ל הטבילה אחרי המילה [והרצאת דמים בכלל אינה מעכבת עצם הגירות, כ"א רק לענין אכילת קדשים — ראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 160 ואילך. וש"נ].

49) כמובן מהנסמן לעיל הערה 45, שקבלת מצות נחשבת „התחלת דין" („גוף הדבר") וטבילה גמר דין — משא"כ במ"ת שלא היתה הטבילה בגדר התחלת דין (כיון שעדיין חסר קבלת מצות שהיא „גוף הדבר"), וכ"ש שאינו גמר דין. — וראה קרן אורה ליבמות שם.

50) משפטים שם, ג.

51) יתרו יט, י (בפירוש „ספר הברית" — משפטים שם, ז. וראה רש"י שם (ושם, ד)). — אלא שרש"י בפ' משפטים צירף ב' דיעות שבמכילתא שם. ונת' בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 138 ואילך.

52) רש"י שם. וראה רש"י בשלח טו, כה. וכבר האריכו במפרשי רש"י. ואכ"מ.

53) שם, ז. וראה בארוכה לקו"ש שם.

54) ל' הרמב"ם הל' איסו"ב פי"ד ה"ב. שו"ע יו"ד שם ס"ב (ובטור שם השמיט התחלת הלשון „עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור ע"ז").

55) בכורות ל, ב. רמב"ם שם ה"ח.

56) שבת פח, א.

ולהעיר, שגם לפרש"י עה"ת, אמירת ישראל (יתרו יט, ח) „כל אשר דבר ה' נעשה", היתה ב־פשטות קבלה על „שמירת התורה" (רש"י שם, ה).

מצות חמורות . . ומודיעין אותו עונשן של מצות"[57], שהצורך בהודעה זו הוא בפשטות, (גם) לפי שאם לא נודיע אותו מקצת החמורות, וכן עונשן של מצות, חסר בקבלת מצות שלו*[57] (שיתכן שכ־שיוודע ע"ד המצוות החמורות או עונשן יתחרט כו'**[57]).

ועד"ז י"ל בענייננו, דכל זמן שלא ניתנה תורה בסיני מפי הגבורה, א"א להיות קבלה על מצוות שלאחרי מ"ת.

דכיון שהמצוות שלפנ"ז אינם בגדר של המצוות שלאחרי מ"ת, וכמובן, שאי־נה דומה כלל חומרת המצוות שקיימו האבות מעצמם, לחומרת המצוות לאחרי שנצטוו עליהם, ועד"ז אינו דומה כלל חומר הציווים שנצטוו ישראל ע"י משה לפני מ"ת, לחומר הציוויים לאחרי מ"ת, שאז שמעו את עשה"ד מפי הגבורה[58],

[כדברי הרמב"ם[59] „שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה . . מסיני" — ולא מפני „שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו", דאף שגם אלה היו

57) יבמות מז, א. רמב"ם, טושו"ע שבהערה 54.

*57) ראה רש"י יבמות שם ע"ב (ד"ה ומודיעין) — אלא דשם קאי בהודעה בשעת טבילה.

**57) ראה ב"י יו"ד שם (ד"ה כשבא) בשם ה' סמ"ג ובש"ך שם סק"ג. ובגמ' שם „דאי פריש כו'". ואכ"מ.

58) ואף שהודיע להם „עונשין" (שבת פז, ס"א (פרש"י יתרו יט, ג). וראה חדא"ג מהרש"א שם, שזהו לפי שצריכים להודיע לגר עונשן של מצות) — אינו דומה לרגש חומרת המצות לאחרי ששמעו עשה"ד מפי הגבורה. ולהעיר מסה"מ תש"י (ע' 242), דאע"פ שמשה רבינו ידע ושיער ה„חרדה" שתהי' במ"ת, מ"מ, לא הי' בערך כלל להחרדה כפי שהיתה בפועל.

59) פיהמ"ש חולין ספ"ז. וראה לקו"ש ח"ח ע' 49 והערה 6 שם. ועוד.

ציווי הקב"ה לנביאים, מ"מ, אינו דומה כלל לציווי הקב"ה בסיני].

לכן, כל ענין של קבלת מצוות קודם שמיעת עשה"ד מפי הגבורה, אין להח־שיבו כ„קבלת מצוות" שלאחרי מ"ת, ד־קודם שהי' התוקף דתומ"צ שלאחרי מ"ת (שהם „מפי הגבורה") בעולם, לא שייך שתהי' ע"ז קבלה (אמיתית), דהוי דבר שלא בא לעולם (ואין להם מושג בסוג ציוויים כאלה[58]).

[ואע"פ שהודעת (שכר) המצות ועונשן אינה מעכבת[60] — יש לחלק בין ההודעה לאחרי שכבר ניתנה תורה ומצוות ל־ישראל ושייך שידע אותם, אלא שב"ד לא הודיעו שכר מצות ועונשן לגר זה הבא להתגייר (ובפרט שבזה י"ל שכיון שבא להתגייר, סמכינן שחקר ודרש ו־יודע מעצמו טיבן של המצוות שיתחייב בהן כשיתגייר): אבל קודם שניתנה תורה, כשעדיין אין מציאות של תומ"צ (בתוקף שלאחרי מ"ת) בעולם, הרי לא שייך על זה גדר של „קבלה", כיון שהוא דבר שלא בא לעולם, כנ"ל].

ועפ"ז יתוסף ביאור בשיטת המפרשים (הנ"ל ס"א), שכל פרשה זו (דס"פ משפ־טים) לאחרי מ"ת נאמרה — שלכאורה, זמן המתאים לקבלת מצות הוא קודם נתינת התורה (שכאשר יסכימו לקבל עליהם עול מצוות תינתן להם התורה)?

וע"פ הנ"ל מובן, שאדרבה, היא ה־נותנת: כיון שתוכן הפרשה הוא כריתת ברית על קיום התומ"צ, ס"ל שענין זה אפשרי רק אחרי מ"ת ושמיעת עשה"ד מפי הגבורה, משא"כ לפני כן לא יתכן ברית על תומ"צ, שהן בגדר דבר שלא בא לעולם (כיון שכל מה שידעו ונצטוו

60) נסמן לעיל הערה 44.

לפני מ״ת, אינו כלל באותו הגדר של המצוות שלאחרי מ״ת).

ה. ולכן מסתבר לומר, שעיקר ענין קבלת מצוות (שעל ידה נכנסו ישראל לברית) הי׳ בעת שמיעת עשה״ד, שאז הודיע הקב״ה ייחוד השם ואיסור ע״ז — אנכי ולא יהי׳ לך [עם עונשם — „א־ל קנא גו׳״[61] ואיסור שבת ועוד מהחמורות (שהם בעונש מיתה), וגם מהקלות.

ועפ״ז מתורצת בפשיטות קושיית התוס׳[62] במחז״ל[63] ש„כפה עליהם את ההר כגיגית״ (ולכן „מכאן מודעה רבה לאורייתא״[63], שיש לישראל תשובה ע״ז שלא קיימו התורה, „שקבלוה באונס״[64], והרי „כבר הקדימו נעשה לנשמע״[65] — וע״פ הנ״ל י״ל, שאמירת נעשה ונשמע אין בזה תורת „קבלת מצוות״, וקבלת ה־ מצוות דישראל היתה בשעת עשה״ד, ואז הי׳ זה באופן ד„כפה עליהם הר כגיגית״.

וזהו גם הביאור בשיטת ריבר״י הנ״ל, שטבילתם לשם גירות היתה ביום השבת — כי מעשה טבילה זו של בנ״י לא היתה בו חלות כניסה לברית, כיון שעדיין לא היתה קבלת מצוות, והכניסה לברית בפועל וחלות הגירות נפעלה אח״כ ע״י מעשה הקב״ה[66] (באמירת עשה״ד כנ״ל), שאז היתה קבלת תומ״צ ע״י ישראל.

ו. ויש להוסיף מקור לענין האמור (שהגירות דמ״ת נפעלה רק בעת עשה״ד) בדברי המדרש[67], ד„כשברא הקב״ה את העולם גזר ואמר[68] השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם, כשביקש ליתן את התורה בטל את הגזירה הראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים ואני המתחיל שנאמר[69] וירד ה׳ על הר סיני״.

מדברי המדרש מובן, שאע״פ שמצינו התגלות ה׳ לצדיקים ולנביאים לפני מ״ת, מ״מ, כיון שהי׳ לפני בטול „גזירה ה־ ראשונה״, ה״ז נחשב שעדיין ה„עליונים״ (השכינה) לא ירדו למטה. וכמבואר ב־ כמה מקומות, שקודם מ״ת לא היתה שלי־ מות בהתגלותו של הקב״ה, ורק בעת מ״ת היתה ההתגלות של „אנכי ה׳ אלקיך״, ולכן רק אז בטלה הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים.

ומזה מובן גם בנוגע למשה רבינו עצמו, דאף שהקב״ה נתגלה אליו בסנה ועוד, מ״מ, אין זה כלל באותו הגדר של „התגלות ה׳״ כפי שהיתה בעת ירידת ה׳ על הר סיני ואמירת עשרת הדברות.

ובזה יש לבאר מה שמ״ת נחשב כ־ גירות של עם ישראל, שענין הגירות הוא שהגר נעשה מציאות חדשה, כ־ קטן שנולד דמי[70], ולכאורה הרי כבר ב־ יציאת מצרים נאמר[71] „לקחת לו גוי מקרב גוי״[72], וביותר יוקשה לפי הראשו־

---

61) יתרו כ, ה.

62) שבת פח, א ד״ה כפה.

63) שבת שם.

64) רש״י שם.

65) כשיטת הש״ס (שבת שם) שאמירת נעשה ונשמע (שבס״פ משפטים) היתה ביום חמישי בחודש (כבניו המזבח כו׳), כהדיעות שהובאו לעיל ס״א.

66) ומובן שאין מקום להקשות למה נתן הקב״ה את התורה ביום השבת (באופן שגמר גירותם של ישראל הי׳ בשבת). ועיין תו״א ויקהל (פז, ג ואילך), השייכות דשבת ותורה. המשך תרס״ו ע׳ רלט. ועוד.

67) תנחומא וארא טו. שמו״ר פ״ב, ג.

68) תהלים קטו, טז.

69) יתרו יט, כ.

70) יבמות כב, א. וש״נ. — וראה בס׳ שנסמנו בלקו״ש חכ״א ע׳ 63 הערה 16.

71) ואתחנן ד, לד.

72) אלא ש״ל שביציי״מ היתה התחלת הגירות, שהרי „מילה היתה במצרים״ (ל׳ הרמב״ם הל׳

נים[73] שס"ל שהאבות כבר יצאו מגדר ב"נ והי' להם דין ישראל, ואין לומר ש־במ"ת היתה הגירות של עם ישראל[74].

וע"פ הנ"ל מבואר, דאע"פ שכבר היו קשורים להי' לפני מ"ת, הרי אופן ההתגלות דהקב"ה לכל ישראל בעת מ"ת פעלה בהם התחדשות גמורה, עד שנעשו כמציאות חדשה ממש, כקטן שנולד דמי.

וזהו גם ההבדל בין המצוות שלפני מ"ת לתומ"צ שניתנו לנו בסיני, כי התג־לות זאת של הקב"ה „ניתנה" בתורה ו־מצוות[75], באופן כזה, שע"י שאיש ישראל לומד תורה ומקיים מצוות, מתקשר ו־מתחבר עם עצמות הקב"ה, ובלשון חז"ל, שע"י תורה „אותי אתם לוקחים"[76].

(משיחות יום ב' דחג השבועות
וש"פ נשא תשל"ט)

איסו"ב רפי"ג). וראה תו"י יבמות מו, ב ד"ה ורבי יהושע.

73) ראה בארוכה פרשת דרכים דרך האתרים דרוש א'. בית האוצר (להר"י ענגל) כלל א. וש"נ.

74) ובבית האוצר שם (סוף אות ח), דמהך מימרא דכריתות (שאבותינו נכנסו לברית במילה טבילה כו') מוכח בפשיטות שמקודם לכן (מ"ת) הי' להם דין ב"נ. ולהעיר מאוה"ת משפטים (כרך ח) ע' ג'מב.

75) ראה תניא פמ"ז „וה"ז כאילו נתן לנו את עצמו כביכול". וראה אוה"ת שם ע' ג'מד. ובכ"מ.

76) תנחומא אמור יז. ויק"ר פ"ל, יג. וראה שמו"ר פל"ג, א. שם, ו. תנחומא תרומה ג.